

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 240-244; Mec-dî, *Şekâik Tercümesi*, s. 245-258; Lâmiî, *Nefe-hât Tercümesi*, s. 556, 558; Süleyman Kösten-dilî, *Bahrü'l-velâye*, Berlin Staatsbibliothek, nr. 1683, vr. 120 b; Mehmed b. Sa'dî Zeynî, *Bur-sa Vefeyâtı*, Edirne Selimiye Ktp., nr. 2126, vr. 8b; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekke-ler I*, İstanbul 1990, s. 108-109.

MEHMET AKKUŞ

HACI HALİL AĞA CAMİİ

İzmir'e bağlı Kemalpaşa ilçesinde
XIX. yüzyıl sonunda
yapılmış camii.

Eski adı Nif olan Kemalpaşa ilçesinin güneydoğusunda, eski Turgutlu yolunun 4 km. kadar güneyinde bulunan Yukarı Kızılcı köyündedir. Camiye göre normal olmayan bir biçimde ana binaya bitişik minareden anlaşıldığına göre aynı yerde evvelce daha eski bir cami bulunuyordu. İzmirî mahlaslı bir şairin düzenlediği, cümle kapısı üstündeki dört beyitlik kitâbesinde, "Kas-ı âlî cennet içre işbu karye ehline / Vere Hak hem Tâlib isminde olan mi'mârına / Söyle İzmirî mücevher târihin dört zamm ile / Hoş yapıldı câmi-i zîbâ çalı işyâsına, 1311" denilerek caminin Tâlib adında bir ustanın eseri olduğu ve inşaatın 1311'de (1893-94) gerçekleştiği belirtilir. Tâlib adındaki bu ustanın ayrıca Kemalpaşa merkezindeki Çarşı Camii'ni 1307'de (1889-90), aynı çevrede Parsa'daki (Bağyurdu) Çarşı Camii'ni de 1322'de (1904-1905) inşa ettiği Rahmi Hüseyin Ünal tarafından tesbit edilmiştir.

Yakın tarihlerde pek başarılı sayılabilecek bir tamir gören cami, dikdörtgen biçiminde bir plana sahip olup yüksekçe bir bodrum üstünde bulunmaktadır. Bu sebeple son cemaat yerine iki tarafındaki merdivenlerden çıkılır. Cepheleri sadece köşelerde muntazam işlenmiş taşlardan, esas yüzeyler ise aralarda tuğla ve kiremit kırıkları olan moloz taşlardan örülmüştür. Dış mimarisini bakımından âhenkli ve gösterişli bir ifadeye sahip değildir. Her cephede açılmış pencereler iki sıra halinde olup yarım yuvarlak kemerlidir. Ayrıca dış duvarlarda binanın inşası için kurulan iskelelerin delikleri görülmektedir.

Son cemaat yeri, ortadakilerden daha dar olmak üzere beş bölümlüdür. Bunlardan dördü manastır tonozu ile, ortadaki aynalı tonozla örtülmüştür. Üstü kiremit kaplı bir çatıya sahip olduğu için bu tonozlar dıştan belirli değildir; iç yüzeyleri de sıvandığından kullanılan malzeme-

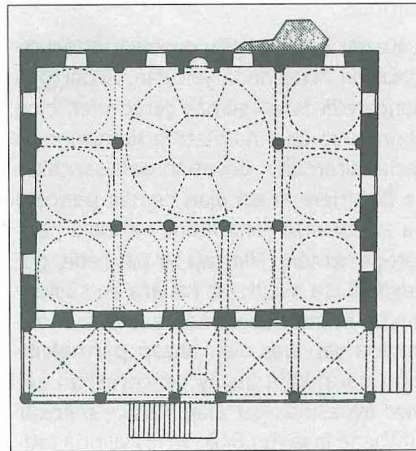
lerin cinsi tesbit edilememektedir. Hari-me girişi sağlayan kapının kemeri üstünde sekiz kartuş içine işlenmiş kitâbe bulunur. Bunun ortasında oval bir çerçeve içinde, örneği çok az görülen padişah tuğrası biçiminde istiflenmiş bir hadis yazılıdır. Köşesinde de caminin yapım tarihi olan "1311" yer alır.

Dikdörtgen biçimindeki ana mekânın bütün iç aksamı ve örtü sistemi ahşaptır. Ancak burada bir köy camisi için oldukça iddialı bir plan düzeni uygulanmıştır ki Hacı Halil Ağa Camii'ni dikkat çeken yapı da bu özelliğidir. Harimin mihrap önündeki bölümü âdetâ kare bir maksûre gibi altı direklerle ayrılmıştır. Dışları sıvalı ve boyalı olan bu direkler, kemerler ve gergi demirleriyle ana duvarlara bağlanmıştır. Desteklerin korint üslûbunda ki başlıkları alçıdandır ve yıldızla boyanmıştır.

Ortadaki büyük bölüm, sekiz köşeli bir kasağa sahip bir kubbe ile binanın kitlesine hâkimdir. İki yanlarda üçgen kubbeli bölümlerle harimin geri kalan kısmı örtülmüştür. Ayrıca ortadaki büyük kubbeli bölümle son cemaat yeri arasında oval kubbeli üç bölüm oluşmuştur. Bu kısmın içinde bir galeri halinde kadınlar mahfeli bulunmaktadır.

İki yanında birer sütunla çerçevelenen mihrap, taç kısmındaki bütün süs unsurları antik sanatlardan alınan motiflerle alçıdan yapılmıştır. Bunun benzeri mihraplar İzmir'de Başdurak, Kemeraltı camilerinde görüldüğü gibi aynı mimarın yaptığı Kemalpaşa ve Bağyurdu Çarşı camilerinden de bulunmaktadır. Caminin içinde

Hacı Halil Ağa Camii'nin planı

ve son cemaat yeri kubbelerinde, XIX. yüzyılda çok yaygın olan Türk sanat geleneğine yabancı üslûpta kalem işi nakışlar göze çarpar.

Her ne kadar örtü sistemi ahşaptan ise de Hacı Halil Ağa Camii planı bakımından dikkat çekicidir. Bu planın en uzak bir ön örneği (prototipi), bir dereceye kadar Edirne'deki 1445'te yapılan Üç Şerefeli Cami sayılabilir de İzmir'deki Hisar Camii en yakın benzeridir. XIX. yüzyılda değişikliğe uğradığı bilinen Hisar Camii, Halil Ağa Camii'ni inşa eden mimara ilham kaynağı olmuştur. Böylece bu cami, Osmanlı mimarlık tarihinin son safhasında bir yapı tipinin en geç örneğini teşkil eder.

Caminin kible duvarına bitişik olan minaresinin her yüzü kör kemerli sekizgen kaidesi, aynı yerde inşa edilmiş bulunan daha eski bir ibadet mahalline ait olmalıdır. Yuvarlak gövdeye geçişin organik bir biçimde olmayışı bu tahmini destekler.

BİBLİYOGRAFYA :

Rahmi Hüseyin Ünal, "Yukarı Kızılcı Köyü, Halil Ağa Camii", *Ege Üniversitesi-Sanat Tarihi Dergisi*, VII, İzmir 1994, s. 211-215, lv. LXII-LXIX.

SEMAVİ EYİCE

HACI HALİL PAŞA MEDRESESİ

Amasya'nın
Gümüşhacıköy ilçesine bağlı
Gümüş bucağında
XV. yüzyıl başlarına ait medrese.

Hallîye Medresesi olarak da anılan eser, 816-818 (1413-1415) yılları arasında Beylerbeyi Hacı Halil Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Amasyalı Kutlubeyzâdeler ailesinden Kadı Ahmed'in oğlu olan Halil Paşa'nın 806'da (1403-1404) Çelebi Sultan Mehmed tarafından kasabadaki gümüş madeni eminliğine tayin edildiği, medreseyi yaptırmaya başladığı, 816 (1413) yılında da beylerbeyi pâyesini aldığı bilinmektedir. Hacı Halil Paşa'nın medresesi için düzenlediği vakfiyenin aslı zamanımıza intikal etmemiş, ancak Şâban 1072 (Nisan 1662) tarihli bir mahkeme ilâmında, medresenin giderleri için Gümüş ve İskilip civarında birtakım arazilerin vakfedildiği belirtilmiştir.

Muhtemelen bir deprem sonucunda medresenin avlusunu örten kubbe çökmüş, avlu ahşap direkli revaklarla kuşatılmıştır. Revakların mimari özellikleri bu tâdilâtın XVIII. yüzyıldan geriye gidemeyeceğini göstermektedir. Osmanlı dön-